

Rezistencinė veikla tremtyje

1991 m. gegužės mėnesį kartu su giminaičiu atvykome į Tiumenės srities Baikalo rajono Bačelino gyvenvietę parsivežti sesers Onutės palaikų. Sesuo mirė 1950 m. būdama 7 metų. 1947 m. į šį Sibiro kraštą buvo ištremti mano tėveliai ir sesutė.

Besiruošdami kelionei išnagrinėjome to rajono geografiją, maršrutą, turėjome išlikusią lietuvių kapinaičių nuotrauką, kurioje matėsi tvarkinga medinė tvora aptvertos su mediniais kryžiais katalikų kapinės. Mūsų tikslą lengvino tai, kad šiose kapinaitėse buvo palaidotas vienintelis vaikas – mano sesuo, ir tai, kad Bačeline tebegyveno tremtinė Černiauskienė, ištremta iš Alytaus rajono.

Keistas jausmas apėmė mane, juk aš čia gimiau, čia prabėgo mano ankstyva vaikystė, kurią miglotai prisimenu. Iš tremties grįžome, kai man buvo šešeri metai. Koks svetimumas ir šaltas pasirodė šis kraštas, nors diena buvo saulėta. Dar labiau pasibaisėjau pamatęs kapinaites, tiksliau jų pėdsakus. Iš tų gražių kapinaičių, kurias mačiau nuotraukose, nieko nebelikę. Mus atlydėjusi ir parodžiusi vietą, kur guli palaidota sesuo, Černiauskienė pasakė, kad jeigu nebūtų aptvertos kapinaitės, tai jų čia ir pėdsako nebūtų išlikę, būtų pastatytas koks medienos perdirbimo cechas ar atsiradęs koks sąvartynas medienos atliekoms.

Tada aš prisiminiau pasakojimus apie tais laikais veikusią pagrindinę grupę. Tarp tremtinių buvo nemažai jaunų vyrų, kurie Lietuvoje priklausė arba prijaudė organizacijoms, kovojusioms prieš okupantus. Suprasdami, kad tremtyje teks praleisti ne vienerius metus, įkūrė pagrindinę draugiją „Priesaika ištėrmime“. Šio judėjimo iniciatorius buvo brandaus amžiaus išsimokslinęs šakietis Kazimieras Jankauskas. Bendrija turėjo savo įstatus bei programą. Šių įstatų rengėjas K. Jankauskas stengėsi

nepažeisti tuo metu galiojusios sovietų konstitucijos.

Draugijos veikla nebuvo paremta jėgos, ginkluotos kovos propagavimu. Bendrija įkūrė savišalpos fondą. Lėšas fondui aukodavo daugiau uždirbantys jauni žmonės, ir jos buvo paskirstomos sunkiai gyvenantiems seniems žmonėms, daugiavaikėms šeimoms. Vėliau įsigijo valtį ir tinklus. Laisvu nuo darbo metu, dažniausiai naktimis, gaudydavo žuvį, kurios čia buvo nemažai ir niekas nedraudė žvejoti. Sugautą žuvį irgi išdalydavo sunkiau gyvenantiems.

Draugija įrengė lietuvių tremtinių kapinaites, nes tremtiniai, neatlaikę sunkumų, ligų, mirė masiškai. Draugijos nariai padėdavo tremtiniais pasistatyti mažus atskirus namelius, sukurdami lietuvišką koloniją su gėlių darželiais, su šventinėmis tradicijomis. Šapirografu leido laikraštėlį „Toli nuo Tėvynės“. Jame stengėsi puoselėti tautines vertybes, platino žinias apie vykdomą fizinį ir dvasinį genocidą. Draugijos nariai rinko statistinius duomenis apie tremtyje esančius tautiečius, jų likimus, šiuos dokumentus saugojo derivoje išvirintoje medinėje dėžutėje.

Tuo metu tarp tautiečių ir ne tik Lietuvoje, bet ir tremtyje, sklاندė kalbos apie artėjančią karą su sovietais. Draugijos nariai aiškino žmonėms, kaip karo atveju elgtis, kaip pasitraukti į taigą, kaip taigoje išgyventi. Medžioklinius šautuvus buvo galima įsigyti laisvai, o žvėrių taigoje gana daug. Labiausiai valdžiai nepatikdavo, kada būrelis jaunų vyrų užeidavo į kontorą ir mandagiai, nepažeisdami įstatymų, reikalaudav savo teisių, tvarkos ir darbo są-

lygų pagerinimo. Draugijos nariai, gudriai veikdami, žlugdydavo milicijos įgaliotinio majoro Poljanovo agentūrinį darbą. Nariai budėdavo ir sekdamo majoro kviečiamus žmones. Juos šantažuodamas norėdavo padaryti „bildukais“ (skundikais). Siems žmonėms buvo aiškinama, kaip nepasiduoti šantažui ir išvengti majoro pinklių. Draugijos veikla plėtėsi. Programą ir įstatus išsiuntė į Jurginsko rajoną. Ten susibūrė naujas bendrijos skyrius, vadovaujamas K. Jankausko kraštiečio Antano Kybarto. Draugija „Priesaika ištėrmime“ veikė beveik trejus metus.

1951 m. kovo mėn. pradžioje suėmė penkis Baikalo rajono bendrijos narius: Kazimierą Jankauską, Vytautą Kaziulionį, Antaną Volungevičių, Leoną Sidarą, Vaclovą Čapliką ir septynis Jurginsko rajono narius: A. Kybartą, P. Goberį, J. Stirną, Vosylių, E. Vaišnorą, Ragelį ir Mačiulį. Pas Vaišnorą buvo rastas voikiškas pistoletas, o tai leido prokurorui sukurti kaltinimą pagal ginkluoto pasipriešinimo ir planuojamo valstybės perversmo straipsnį.

Iš pateiktų kaltinimų maiyti, kurie pavojingi ir nepageidaujami „šeimininkams“ buvo draugijos nariai. Tardymas ir kankinimai truko beveik 9 mėnesius, tik lapkričio mėnesį Vakarų Sibiro karinis tribunolas nuteisė K. Jankauską, A. Kybartą, V. Kaziulionį, A. Volungevičių sušaudyti, o likusiems aštuoniems skyrė po 25 metus ypatingo režimo lagerio ir 5 metus be teisių. Vėliau karinių tribunolų vyriausioji kolegija peržiūrėjo bylą ir sprendimą pakeitė: V. Kaziulionii ir A. Volungevičiui skyrė po 25 metus ypatingo režimo lagerio bei

5 metus tremties ir dar 5 metus be teisių, o visa kita paliko galioti. 1952 metų vasario 26 dieną K. Jankauską ir A. Kybartą sušaudė.

Tik pabuvojęs čia, Sibire, kai man jau buvo 40 metų, aš pajutau didelį dėkingumą tremtiniais. Juk šitoje svetimoje, toli nuo Tėvynės žemėje, jie padėjo tautiečiams išgyventi, iškęsti netektis. Žemai lenkiuosi tiems žmonėms, tarpukario Lietuvos išauklėtai kartai, kuriai meilė Lietuvai, patriotizmo, tautiškumo jausmas buvo svarbiau už gyvybę. Juk draugijos „Priesaika ištėrmime“ nariai žinojo, kas jų laukia nesėkmės atveju, net ir mirties grėsmė neatbaidė jų siekių. Visi nuteisti kalėti draugijos nariai, praėję sovietinių lagerių, šachtų, tundrų negandas ir kančias, pradėję sveikatą, bet nenugalėti grįžo į Lietuvą.

Vytautas Kaziulionis kreipėsi į Rusijos federacijos generalinį prokurorą dėl visų nuteistų draugijos narių rehabilitacijos ir tik po metų susirašinėjimo 1992 m. buvo gautas raštas apie jų rehabilitaciją. V. Kaziulionis ketverius metus atkakliai siekė kompensacijos už patirtas skriaudas ir tik po ilgo susirašinėjimo su Rusijos federacijos generaliniu prokuroru pasiekė pergalę. 1994 m. gavo prokuroro raštą dėl padarytos žalos atlyginimo – 1170 litų (gauti rubliai paversti į mūsų valiutą), bet tai buvo dar viena maža pergalė prieš sovietų valdžios vykdytą genocidą.

Visa tai, ką jutau prie atkasto sesers kapo tolimame Sibire, vėl atgijo šiomis dienomis, vykstant kruvinai Putino invazijai į Ukrainą. Tikiu, kad ištvermingų, tėvynę mylinčių žmonių dėka Tiesa ir Taika nugalės.

Juozas STRAMKAUSKAS,
LPKTS Varėnos filialo
valdybos pirmininkas